

УДК 330.5; 338.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-7>

Смирнова Н.В.

кандидат економічних наук,
Відокремлений структурний підрозділ
«Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету»

Smyrnova Nadiia

Separated Structural Subdivision
«Kryvyi Rih Professional College of National Aviation University»

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ НЕРІВНОМІРНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Багатовекторність і неоднорідність економічного розвитку сучасного світового господарства обумовлює різноманітність темпів економічного зростання національних виробництв, на основі чого створюються передумови формування економік I, II і III світу. Дані закономірності розвитку не виникли у наш час, а є наслідком комплексного впливу низки факторів як суто історико-географічного, так і соціального характеру. Навіть не зважаючи на інтернаціоналізацію господарських зв'язків, дані фактори, виступаючи у формі протиріч, не можуть бути остаточно і повністю подолані в силу їх історичного і соціально-культурного характеру. Натомість, знайдено суто техніко-економічні варіанти подолання таких розбіжностей, як-то трансфер технологій. Відповідно, дана стаття присвячена висвітленню питання причин нерівномірності економічного розвитку країн світу із паралельним описанням можливих варіантів їх подолання.

Ключові слова: економічне зростання, трансфер технологій, нерівномірність, фактори, інновації.

MACROECONOMIC ASPECT OF UNEVENNESS OF ECONOMIC GROWTH

Trends in the development of the world economic system reflect the unevenness and heterogeneity of the formation of the main macroeconomic indicators of individual countries and regions at a given time. This contributes to the division of countries into economies of I, II, III levels in turn. These differences were formed historically on the basis of natural-geographical, climatic, historical-cultural and socio-cultural factors and determined the emergence of the international division of labor. Using the methods of analogies, system analysis, historical analysis, chronology and synthesis, this article conducted a study to determine the causes of uneven economic development of national economies and search for options to overcome it, respectively. It has been established that natural-geographical, historical-cultural and climatic factors are not dominant in determining the causes of differences in GDP growth at a given time. This is taken into account, but is not decisive, since the economies of most countries are open compared to the middle of the 20th century. The determining factors are such factors as the availability of qualified personnel, the development of the scientific and technical complex and the possibility of external technology transfer, supported by appropriate national policies in the field of scientific, educational and technical development of the country. This approach makes it possible to significantly expand the production capabilities of a single country, as well as partially or completely move some of its production to countries with cheaper labor. An example of such a symbiosis of government policy in the field of science, education, technology and production can be the Chinese economy. But these trends are determined not so much by the presence of prerequisites for their development, but by such socio-cultural factors as the mentality of the population of a particular country. It is this factor, against the background of natural-geographical and historical-cultural features, that comes to the fore when determining the vector of economic development of a particular country.

Keywords: economic growth, technology transfer, unevenness, factors, innovation.

JEL classification: E23, E69, F29

Постановка проблеми. Економічне зростання як окремих країн, так і цілих регіонів не є однорідним, що суттєво понижує життєвий рівень їх населення в частині доступу до отримання якісних послуг, в першу чергу медичних і освітніх, а також до матеріальних цінностей, необхідних для забезпечення нормальної життєдіяльності. Дана нерівномірність не є явищем сьогодення, вона формувалася впродовж всієї історії людства, але у XXI ст. стала найбільш помітною, поділивши світ на окремі райони за рівнем економічного зростання. Тому важливим є з'ясування причин цього явища, але не скільки історичних і природно-географічних, скільки тих, що пов'язані із особливостями психології і світосприйняття того чи іншого етносу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання нерівномірності економічного розвитку є доволі дослі-

дженим в частині з'ясування природно-географічних причин таких відмінностей. Зокрема, цьому присвячені праці вітчизняних науковців, дослідження яких є достатньо ґрунтовними і узагальнюють дане питання з погляду впливу ресурсної бази на темп приросту ВВП. Зокрема, дане питання розглянуто у роботах Іващенко М.В. і Рудої Д.К. [1], Пустовойт О.В. [2], Смерічевського С. [3], Хайсцької О.П. [4]. Але ними це питання розглядається з точки зору наявності економічних ресурсів, не беручи до уваги ментальність населення.

Метою статті у відповідності до вище зазначеного, є дослідження факторів нерівномірності економічного зростання у прив'язці до динаміки ВВП країн світу.

Виклад основних результатів дослідження. Сучасний світ в частині господарсько-виробничих і

фінансово-економічних відносин характеризується багатукладністю відповідних процесів і нерівномірністю економічного розвитку як окремих країн, так і цілих регіонів. Дані відмінності не є сучасним явищем, а формувалися протягом всієї історії людської цивілізації і саме на їх основі виник, розвинувся і остаточно стабілізувався міжнародний поділ праці. Певною мірою його поява обумовлювалася поєднанням як природно-географічних і соціально-культурних факторів, так і політикою жорсткого / помірною протекціонізму країн періоду від Античності до сьогодення. Поступово, по мірі ускладнення господарсько-економічних відносин на фоні зростання людських потреб як фактора такого ускладнення, економіки країн почали поступово відкриватися, що також спричинене необхідністю пошуку нових виробничих ресурсів. На даний час майже всі економічні системи національних господарств є відкритими, що дозволяє вільно здійснювати обмін продуктами національних виробництв, але попри ці позитивні можливості ліквідувати нерівномірності економічного розвитку і, відповідно, економічного зростання не можливо. Так, на даний час все ще спостерігається значний відрив у економічному розвитку між низкою країн, у відповідності до чого їх умовно поділяють на країни I, II, і III світу (табл. 1).

Як видно з вище викладеної інформації, першу 5-ку займають країни, що мають достатню кількість природних ресурсів або ж кваліфіковані кадри. У першому варіанті реалізація природних ресурсів чи продуктів їх переробки дозволяє збільшити державні доходи, частина з яких перенаправляє до видобувного, переробного і виробничого комплексу, а частина – на підтримку сфери освіти і науки з метою підготовки працівників для відповідних комплексів (США, Індія, Німеччина). Другий варіант передбачає значні державні інвестиції у освітні і інформаційні технології з метою, як і в першому варіанті – підготовки висококваліфікованих кадрів, паралельно з чим також здійснюються відповідні капіталовкладення у ІТ-сферу і розвиток трансферу технологій.

Найяскравішим прикладом другого варіанту є економіка Китаю, для якої характерним є створення при провідних університетах центрів трансферу технологій, які, до речі, існують і в інших країнах, що займають першу п'ятірку рейтингу, але дещо у іншому форматі. Окрім того, до переваг китайської моделі

трансферу технологій можна віднести його суцільну державну підтримку на всіх етапах його здійснення, а також наявність схеми фінансового стимулювання працівників центрів ТТ. Результативність такої державної політики підкріплюється через створення системи тотальної зайнятості населення не зважаючи на значну автоматизацію виробничо-господарських відносин [8].

Процес розвитку і формування трансферу технологій в Китаї почався у 1988 р. зі створення при пекинському університеті Цинхуа центру трансферу технологій (ЦТТ) (рис. 1). На даний час уряд КНР фінансує структурні підрозділи – ЦТТ, створені при провідних університетах країни.

Виникнення китайської моделі трансферу технологій пояснюється потужним соціально-культурним фактором, згідно якого кожен член суспільства повинен здійснювати внесок у розвиток країни, бути економічно активним, а якщо знаходиться за межами країни, то створювати місцеві діаспори, не асимілюючись ні в культурному, ні в демографічному аспекті.

Також як позитивне розглядається перейняття найкращих іноземних напрацювань з відповідною їх імплементацією до вітчизняних соціально-культурних норм – китайська модель трансферу технологій.

Використання такої моделі на державному рівні дозволило не лише подолати тотальну бідність населення і технологічну відсталість країни, але й перенести виробництво частини ВВП в інші країни, взявши частину їх території у концесію.

Також не слід забувати і гасло менталітету населення – «Там де китаєць – там Китай», яке пояснює всі вище викладені особливості краще за все.

Другим за практичною значущістю є японський досвід створення центрів трансферу технологій – симбіоз науки, освіти, виробництва і менталітету населення (рис. 2). Власником інноваційних розробок, створених провідними університетами є японський уряд, який також замовляє і фінансує їх розробку [5–7].

До того ж, у японській моделі менеджменту створено потужний мотиваційний стимул у вигляді коефіцієнту трудової участі, що передбачає при нарахованні заробітної плати враховувати індивідуальні здобутки / прорахунки працівника, множачи його основну заробітну плату на відповідний коефіцієнт.

Відносно рівня економічного розвитку країн, що займають останню п'ятірку рейтингу, можна зазначити,

Таблиця 1

Порівняння країн світу за рівнем ВВП станом на 01 січня 2022 р. (млрд дол.)

№ з/п	Країна	2020	2021	Частка в світі, %
1.	Китай	24 168	27 206	18,56
2.	США	20 894	22 996	15,69
3.	Індія	9 005	10 194	6,95
4.	Японія	5 295	5 607	3,82
5.	Німеччина	4 573	4 888	3,33
...
191.	Каріباتи	0,23	0,25	-
192.	Маршалові Острови	0,21	0,23	-
193.	Палау	0,25	0,23	-
194.	Науру	0,13	0,13	-
195.	Тувалу	0,05	0,06	-

Джерело: систематизовано автором

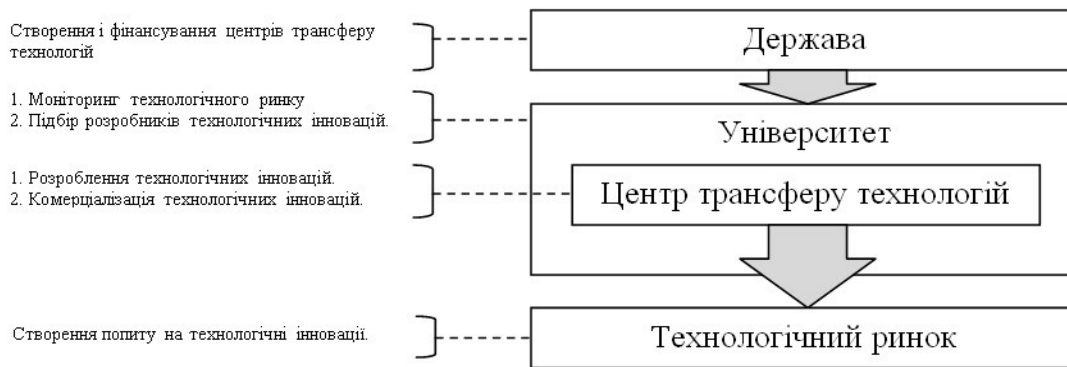

Рис. 1. Китайська модель механізму трансферу технологій і комерціалізації інновацій

Джерело: систематизовано автором

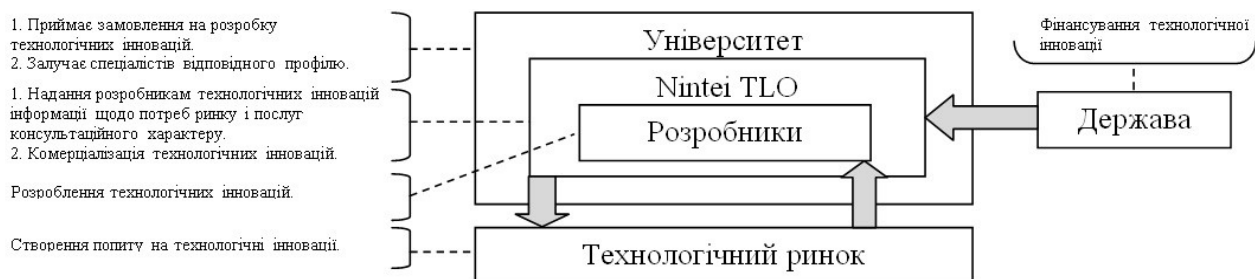

Рис. 2. Японський механізм трансферу технологій і комерціалізації інновацій

Джерело: систематизовано автором

що вони є острівними державами з малою чисельністю населення, є меншими за площею і не мають достатніх природних ресурсів, необхідних для забезпечення стабільного зростання ВВП. Здійснення практики трансферу технологій для даних країн є недоцільним через відносно велику вартість, енерго-, матеріало- і наукомісткість даного процесу. Найбільш вигідним варіантом отримання продуктів технологічного виробництва їх мешканцями є імпорт.

Розглянуті вище причини нерівномірності економічного зростання окрім суто політичних, правових, природно-географічних і технологічних передумов виникнення мають і низку психологічних основ існування. Так, наприклад, не можна порівнювати менталітет мешканців Німеччини, Японії, США і Палау в частині їх відношення до виконання посадових обов'язків. У відповідності до цього фактора у даних країнах різнитимуться:

- тривалість робочої доби;
- розподіл виробничого навантаження на працівника протягом робочого тижня;
- мотиваційні стимули і особистісні мотиваційні пріоритети персоналу;
- рівень відповідальності і ступінь повноважень працівників різних рівнів управління;
- особистісна і загальнокорпоративна продуктивність;
- система оплати праці і преміювання;
- ступінь причетності до загальнофірмової справи (індивідуалізм чи колективізм);
- тривалість часу відпочинку.

Дані фактори є визначальними і разом із системою прямої державної підтримки технологічного розвитку сприяють зростанню ВВП.

Отже, з вище зазначеного можна зробити висновок щодо наявності певної взаємозалежності, взаємобумовленості і взаємопідтримки факторів зростання ВВП. Графічно даний процес інтеграції можна представити у вигляді структурно-логічної схеми (рис. 3).

Отже, як видно з рис. 3, для того, щоб тій чи іншій країні досягти стабільного економічного зростання і основних макроекономічних показників, потрібна активізація всіх факторів забезпечення виробничо-господарських відносин як на рівні окремо взятої особистості (працівника), так і на загальному макроекономічному рівні. А приклад такої країни як Китай і Японія доводить, що природно-географічні фактори не займають провідного місця серед чинників зростання ВВП.

Висновки. Нерівномірність економічного зростання є ознакою розвитку сучасних світових виробничо-господарських процесів. Корені цього явища слід пов'язувати із історичними, природними і географічними факторами, що є визначальними для товарної спеціалізації тієї чи іншої країни. Але, на даний час, зважаючи на розвиток транспортно-логістичних процесів, наявність ресурсів поступово відходить на задній план, поступаючись можливості їх доставки до регіону (країни) з більш дешевою робочою силою або ж розвитку власного виробництва на основі здійснення зовнішнього трансферу технологій, підкріпленого науково-освітнім комплексом країни.

Рис. 3. Ієрархія факторів зростання ВВП

Джерело: складено автором

Список використаних джерел:

1. Івашенко М.В., Руда Д.К. Причини уповільнення зростання світової економіки та світової торгівлі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Випуск 24. Частина 2. С. 33–36.
2. Пустовойт О.В. Економічне зростання України: проблеми та можливості прискорення. *Економіка і прогнозування*. 2017. № 4. С. 71–92.
3. Смерічевський С. Трансформація економічних процесів в контексті глобалізаційних зрушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 22. Частина 2. С. 142–148.
4. Хаєцька О.П. Особливості економічного зростання в Україні та світі. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7321> (дата звернення: 05.08.2023).
5. Igami M. Capturing the evolving nature of science, Development of new scientific indicators and mapping of science. OECD Directorate for science, technology and industry, 2007. 210 p.
6. Kodama F. Emerging patterns of innovation sources of Japan's technological edge. Harvard Business School, 1995. 336 p.
7. Toshihiko Mukoyama A. Theory of technology diffusion. Department of Economics Concordia University and CIREQ. April 2003.
8. Zhou P. The emergence of China as a leading nation in science. *Research policy*, 2006. № 35. P. 83–104.

References:

1. Ivashchenko M. V., Ruda D. K. (2019) Prychyny upovilnennia zrostantia svitovoi ekonomiky ta svitovoi torhivli [Reasons for the increased growth of the light economy and light trade]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Series: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 24, no. 2, pp. 33–36. (in Ukrainian)
2. Pustovoiit O. V. (2017) Ekonomichne zrostantia Ukrainy: problemy ta mozhlyvosti pryskorennia [Economic growth of Ukraine: problems and possibilities for acceleration]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 4, pp. 71–92. (in Ukrainian)
3. Smerichevskij S. (2018) *Transformaciya ekonomichnih procesiv v konteksti globalizacijnih zrushen* [Transformation of economic processes in the context of globalization shifts]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, vol. 22, no. 2, pp. 142–148. (in Ukrainian)
4. Khaietska O. P. (2019) Osoblyvosti ekonomichnoho zrostantia v Ukraini ta sviti [Features of economic growth in Ukraine and the world]. *Efektivna ekonomika*, vol. 10. Available at: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7321> (accessed August 5, 2023) (in Ukrainian)
5. Igami M. (2007) Capturing the evolving nature of science, Development of new scientific indicators and mapping of science. OECD Directorate for science, technology and industry, 210 p.
6. Kodama F. (1995) Emerging patterns of innovation sources of Japan's technological edge. Harvard Business School, 336 p.
7. Toshihiko Mukoyama A. (April, 2003) Theory of technology diffusion. Department of Economics Concordia University and CIREQ.
8. and CIREQ.
9. Zhou P. (2006) The emergence of China as a leading nation in science. *Research policy*, no. 35, pp. 83–104.